

Presentació

Històricament, les dones —la meitat de la humanitat— han estat les encarregades del benestar de la família —tenir cura dels fills, els pares i, sobretot, els marits— i el manteniment de la llar —tenir la casa neta i el foc encès i disposar de prou aliments—, mentre que els homes dedicaven el temps a caçar o procurar-se un sou, segons un codi de comportament que els situava dalt de tot de l'escala social. Si un home era pobre, una dona, en les mateixes condicions, encara ho era més, privada de les llibertats més elementals.

Així, per tradició o voluntat pròpia, les dones eren reclamades quan calia assistir una altra dona en el moment del part, però també havien d'atendre les necessitats dels infants, els dèbils, els malalts, els moribunds. Per això, des de temps immemorials, moltes dones han exercit una mena de medicina popular, transmesa de generació en generació, per tenir cura del cos. Són les que anomenem dones sàvies, sense distinció de procedència, estament o religió.

Tot i aquesta vinculació ancestral, quan al segle XIII es crearen les primeres universitats, les dones en van restar excloses. Hi tenien prohibit l'accés i, per tant, no podien obtenir el títol per exercir legalment la professió, i això passava amb totes les matèries complexes, entre les quals, òbviament, la medicina. En aquella època, la transmissió de certs coneixements mèdics també anava a càrrec d'apotecaris, cirurgians i

Presentació

metges per mitjà dels gremis, que proporcionaven formació als aprenents, però les dones tampoc no hi eren admeses, de manera que havien de recórrer a altres dones —filles, netes o veïnes— per adquirir experiència. A moltes, en realitat, caldria atribuir-los la condició de metgessa o científica, però moltes van ser perseguides, penjades o cremades per bruixes, és a dir, per haver utilitzat procediments diabòlics per perjudicar persones adultes, criatures i contrades senceres. Se les feu culpables de totes les malvestats que patia la terra, gràcies a les denúncies absurdes de veïns impulsats per l'avarícia, motivats per les enemistats o espantats per la misèria. Mentre durà el poder feudal, el senyor de cada territori preferia apaivagar així el malestar creixent de la seva parròquia.

Així i tot, durant els darrers anys de l'edat mitjana van sorgir herbolàries, llevadores, hospitaleres i, fins i tot, metgesses que, després de demostrar —als homes, és clar— les seves habilitats —diguem-ne que clandestines o, com a mínim, prohibides—, obtenien llicència reial per aplicar els seus remeis guaridors. S'imposava la realitat, ja que, en el moment de parir o quan els afectava alguna malaltia, les necessitats de les dones aristòcrates eren les mateixes que les de la resta.

L'accés de les dones al món de la ciència ha estat una cursa plena d'obstacles, que no començaren a cedir fins al segle XIX, quan la majoria de països europeus les autoritzaren a rebre ensenyament oficial. A partir d'aleshores, es faria popular la professió d'infermera —la persona que presta serveis als malalts— i també apareixerien les primeres metgesses amb títol oficial per exercir, tot i que, habitualment, no surten als llibres d'història.

En aquest llibre, hem procurat fer-ne un retrat, necessàriament parcial. Les dones sàvies que hi apareixen només són un exemple de les moltes que en podríem recollir. Parlem de remeieres acusades de fer metzines, de guaridores condemnades per bruixes, de trementinaires que recorrien el país amb els seus productes, de voluntàries que assistien desvalguts. També parlem de llevadores, imprescindibles per proporcionar el màxim benestar a parteres i nadons, i de professionals

Presentació

consolidades, com ara metgesses i científiques, moltes de les quals van dedicar la seva vida a l'estudi de les plantes, les seves virtuts i característiques. Finalment, us proposem tres pioneres: la primera metgessa titulada a Catalunya, la primera doctora en Medicina empordanesa i la primera a incorporar-se al Col·legi de Metges de Girona.

Totes les dones recollides en aquest llibre demostren que la història també s'escriu en femení. Immersedes en la seva realitat, no es van rendir davant les dificultats, amb una mostra de fortalesa, coratge i perseverança digna d'elogi, només per ser silenciades per la histografia oficial. Ara és el moment de recuperar-ne el nom —si se sap— i les seves vides —si es coneixen—, com un petit homenatge a la seva existència. Les volem recordar i reivindicar-ne el llegat, ara més que mai, quan les condicions han anat millorant en aquest camp, però encara queda un llarg camí per recórrer.

Elisenda Albertí